

## TÜRKİYE'DE SAĞLIK BİLİMLERİNDE SÜRELİ YAYINCILIK- SORUNLAR

**Prof.Dr. Vahit Özmen** - Editör, Meme Sağlığı Dergisi

**Prof.Dr. Atilla Soran** - Yardımcı Editör, Meme Sağlığı Dergisi

**Prof.Dr. Nilüfer Güler** - Yardımcı Editör, Meme Sağlığı Dergisi

**Prof.Dr. Hasan Besim** - Yardımcı Editör, Meme Sağlığı Dergisi

**B**elirli aralıklarla (haftalık, aylık, üç aylık, vd.) çıkan ve her sayıya birden çok yazarın yazılarından oluşan yayın türü "sürelî yayın" olarak adlandırılmaktadır. Bazen "dergi", "magazin", "periyodik", "mecmua", gibi isimler de "sürelî yayın" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (1). Son olarak 2011 yılında yapılan ULAKBİM editörler toplantısında ulusal veri tabanları kapsamında dizinlenen yıllık ortalama Türkçe dergi sayısının 400 olduğu, sağlık bilimleri alanında ortalama 110 derginin Türk Tıp Dizini'nde (TTD) yer aldığı belirtildi (2). Yine bu toplantıda dünya genelinde yayınlanan yazıların %45'inin hiç atfı olmadığı, dergilere yollanan yazıların genelde %70 kabul ve %30 oranında red aldığı ve Türkiye Klinikleri'nin Türk Atf Dizini oluşturmakta olduğu bilgisi verildi (3).

Bu toplantıda tartışılan konulardan biri, Türkçe Tıp Dergileri'nin yıldı en az kaç sayı yayınlaması (en az üç) gerektiği ve dergi içeriğiydi. Dergilerin %50 oranında araştırma makalesi yayınlaması, %50 oranında da vaka tartışmaları ve derleme yazıları yayınlayabileceği belirtildi. Sadece olgu sunumları yayınlayan dergilere de TTD'de yer verilmesi önerildi. İngilizce yayınlanan dergilerin TTD'ye kabulü için Türkçe özet şartı getirildi. Dergi editörlerinin çok sık değişmemesi, yabancı dergilerde olduğu gibi Türkçe dergilerin de TTD tarafından kategorize edilmesi, dergi isimlerinin ve kısaltmalarının başka dergilerle örtüşme riskine karşı dergi adlandırmalarının merkez tarafından yapılması, derginin tam metin olarak elektronik ortamda da yer alması öneriler arasındaydı (3). Editörlerin sertifika almaları, bu konuda ULAKBİM'in öncü olması, çalıştaylar, internet kaynaklı eğitimler yapılması önerildi. Teknik editör olması, kaynak yazılımlarındaki hataların dergi sekreteri tarafından düzeltilmesi, yazının red kararının grupça verilmesi, araştırma yazılarında etik kurul onayı örneği zorunluluğu, tezlerin makale haline gelmesi durumunda ilk yazarın tez sahibi olması gerektiği, hakemlerin kararlarını en kısa sürede ve belli kurallar içersinde iletmesi gerektiği tartışılan diğer konular arasındaydı.

Türkçe yayınlanan tıp dergilerinin içeriklerinin de tartışıldığı toplantıda, genellikle yabancı dergilerin kabul etmediği yazıların yollandığı, olgu sunumlarına fazla yer verildiği, derlemelerin

derlemenin derlemesi şeklinde olduğu ve İngilizce yazıların birebir çevirisi şeklinde olduğu belirtildi. İngilizce yayınlardan aynen alıntıları saptayabilecek bir program olduğu, ancak Türkçe yayınlardan aynen alıntıları saptayabilecek bir program olmadığı bilgisi verildi.

Türkçe ve yabancı dilde yayınlanan dergilerde yayınlanan makale tipleri arasındaki farkları belirlemek amacıyla Türkiye'den Genel Cerrahi alanında seçilmiş iki sürelî yayın olan Ulusal Cerrahi Dergisi ve Meme Sağlığı Dergisi'nin yurt dışından seçilmiş olan British Journal of Surgery ve Journal of American College of Surgeons (JACS) dergileriyle karşılaştırıldığı bir çalışma yapılmıştır (4). Türkiye'den seçilen dergilerin 2010-2011 yıllarını kapsayan son bir yılda yayınlanmış olan sayıları değerlendirme kapsamına alınırken yurt dışı dergilerden JACS'in son 12 aylık, BJS için ise rastgele seçilen son yıl içerisinde yayınlanmış iki sayısındaki makaleler değerlendirmeye alınmıştır (Tablo1). Burada amaç, farklılıkların genel hatları ile ortaya konulması ve etki faktörü yüksek olan yabancı dergiler ile uluslararası indekslere girmeyen yerli dergiler arasındaki farklılıkların ortaya konmasıdır.

Her iki grup dergide de genel olarak editoryal yazılar, orijinal makaleler, derlemeler, editöre mektuplar ve cerrahi tekniği içeren makaleler benzer bir şekilde verilmektedir. Orijinal makalelerdeki en önemli farklılık, yurtdışı dergilerin ağırlıklı olarak ulusal veya lokal veri tabanlarına kayıtlı hastaların belirli amaçlar doğrultusunda taranması ve saptanan olgularda çalışmanın yapılmasıydı. Burada, hazır ve önceden çeşitli nedenlerle kayıt altına alınmış olguların değerlendirilmesi yapılmaktaydı. Ülkemizde bu tür veri tabanları göreceli olarak çok az olduğundan, benzeri yayınların yapılması son derece zor olmaktadır. Türkiye'den yayınlanmış yazılarda prospektif çalışmaların azlığı, veri tabanlarının ve meta-analizlerin olmaması, devam eden çalışmaların erken sonuçlarının verilmemesi, devam eden medikal eğitim (CME) ile ilgili yazıların olmaması, anket ve etikle ilgili makalelerin azlığı, kalite değerlendirilmesi ile ilgili makalelerin yokluğu ve reklam ve düzenlenecek kongrelerle ilgili bildirimlerin azlığı dikkati çekmiştir. Yabancı dergilerde

**Tablo 1.** Örneklenmiş, limitli yerli ve yabancı dergilerin yayın dağılımının karşılaştırılması (4).

| Yayın tipi/<br>Dağılımı                | Yerli yayınlar<br>(n=97) Dağılım % | Yabancı yayınlar<br>(n=234) Dağılım % |
|--|------------------------------------|---------------------------------------|
| Retrospektif                           | 35                                 | 27                                    |
| Olgu Sunumu                            | 32                                 | -                                     |
| Derleme                                | 19                                 | 7                                     |
| Prospektif                             | 5                                  | 11                                    |
| Retrospektif Çokmerkezli               | 3                                  | 4                                     |
| Prospektif Veri<br>Retrospektif Analiz | -                                  | 6                                     |
| Randomize                              | -                                  | 4                                     |
| Deneysel                               | -                                  | 7                                     |
| Veri Tabanı Kaynaklı                   | -                                  | 26                                    |
| Metaanaliz                             | -                                  | 2                                     |
| Anket                                  | -                                  | 3                                     |
| Cerrahi Tarihi                         | 2                                  | 1                                     |
| Bilimsel Toplantı Notları              | 2                                  | -                                     |
| Online Analiz                          | 1                                  | -                                     |
| Kongre Sunumu                          | 1                                  | -                                     |
| Eğitim/Kılavuz                         | -                                  | 2                                     |

kongrelerden seçilmiş çalışmaların yayınlanmış halinin, sunum sonrasındaki soru ve cevaplarla birlikte verilmesi önemli bir farklılık oluşturmaktaydı. JACS' den yayınlanan makalelerin büyük bir kısmı, ulusal ya da bölgesel kayıt sistemlerindeki veriler kullanılarak yazılmıştı. Bu kayıt sistemleri Tablo 2'de görülmektedir.

İncelenen yerli dergilerde bulunmayan unsurlar:

- Prospektif/randomize çalışmalar son derece azdır.
- Kongre ve çalışma anonsları göreceli olarak çok azdır.
- Ulusal veri analiz ve kayıt sistemleri bulunmamaktadır.
- Devam etmekte olan çalışmaların ön sonuçları verilmemektedir.
- Metaanalizlerin sayısı son derece azdır.
- Anket, etik ya da cerrahinin tarihçesi ile ilgili yazılar kısıtlıdır.
- Kılavuz ve öneriler oluşturmaya yarayacak çalışmalar bulunmamaktadır.
- Makale tartışmaları ve uzman görüşü ile ilgili makaleler azdır.

Bilimsel anlamda herhangi bir derginin atif dizininde yer alması ve güvenilirlik ve ulaşılabilirliği oldukça önemlidir. Bir dergi açısından uluslararası bir atif dizininde yer almak, prestij göstergesidir. Buna ek olarak uluslararası önemli çalışma sonuçlarının ilk olarak yayınlandığı dergi, o dergiyi araştırmacılar açısından çekici bir yayın haline getirmektedir. Son yıllarda uluslararası atif dizinlerine giren Türkiye kökenli dergi sayısında artış olduğu gözlenmektedir.

**Tablo 2.** Ulusal ya da bölgesel hasta kayıt sistemleri (4).

|  |
|--|
| Agency for Healthcare Research and Quality   |
| American College of Surgeons – National Surgical Quality Improvement Program (ACS-NSQIP) |
| National Inpatient Sample from the Healthcare Cost and Utilization Project               |
| Agency for Healthcare Research and Quality (AHRQ)  |
| National Centers for Medicare and Medicaid Data  |
| National Inpatient Sample (NIS)  |
| ACS-Case Log Systems   |
| Michigan Surgical Quality Collaborative Database   |
| Quebec Trauma Registry   |
| National Trauma Databank   |
| National Cancer Database   |
| Surveillance Epidemiology and End Results (SEER) Cancer Registry                         |

Kasım 2011 itibarıyla Web of Science'da (WOS) dizinlenen Türkiye adresli dergi sayısının 75 olduğu ULAKBİM 2011 tarafından belirtilmiştir (5). Toplantıda uluslararası indekslere girme konusu tartışılmıştır (3). Bu indekslere girmek için başvuran ve kabul edilmeyen dergi editörlerinden bilgi alınması planlanmıştır. Dokuzuncu ulusal sempozyum'un (Tübitak-ULAKBİM) sonuç bildirgesinin önümüzdeki günlerde yayınlanması beklenmektedir.

Ülkemizdeki dergi yayıncılığındaki sorunlar başlıca 4 başlıkta toplanabilir:

- Ülkemizde öğretim üyeliği atamalarında puan barajının aşılmasında Science Citation Index (SCI) ve Index Medicus (IM)'a giren dergilerde yayınlanmış olan makale şartı aranmaktadır. Türkiye'de bu indekslere girebilen dergi sayısı çok azdır. Bu nedenle de önemli araştırma makalelerinin Türkçe dergiler yerine indekslere giren dergilere gönderilmesi, yayın göçü artmıştır. Makaleler öncelikle yabancı dergilere gönderilmekte, bu dergiler tarafından kabul edilmediği zaman Türkçe dergilere gönderilmektedir. Atama kriterleri Türkiye'den yapılan yabancı yayın sayısını çok arttırmakla birlikte, Türkçe yayınlanan dergilerin değerinin azalmasına neden olmuş ve Türkçe'nin bilim dili olmasına zarar vermiştir (6,7).
- Ülkemizde, daha önce de belirtildiği gibi toplum tabanlı kayıt sistemlerinin yetersizliği dışında, prospektif çalışma planlama ve yapmada da ciddi zorluklar mevcuttur. Bunlar ekonomik sorunlar, etik kurallar ve toplumun sağlık araştırmaları konusunda yanlış bilgilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu koşullarda en kolay ve sorunsuz yapılabilen yayınlar olgu sunumları ve derlemeler olmaktadır (Tablo 1).
- Dergilere ulaşmakta zorluklar mevcuttur. Pek çok dergi bölgesel olarak dağıtılmaktadır.
- Ülkemizde çok merkezli çalışmaların yürütülmesi ve işbirliğinde sorunlar mevcuttur.

### Öneriler

- Atama kriterlerinde Türkçe yayınların puanlamasına yeni bir düzenleme getirilmesi.
- Toplum tabanlı kayıt sistemlerinin teşvik edilmesi.

- Prospektif çalışma yapabilmek için parasal kaynak yaratılması ve etik kuralların çalışmaları teşvik edecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi.
- Toplumun sağlık araştırmalarının önemi konusunda doğru bilgilendirilmesi.

### Kaynaklar

1. Tonta Y, Al U. Türkiye'nin Bilimsel Yayın Haritası:Türkiye'de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma. 2007, Ankara.
2. Tabanlıoğlu S, Aydın ES. Tübitak-ULAKBİM Ulusal Veri Tabanı. in: Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2011. 9. Ulusal Sempozyum. Editörler Toplantısı,Yılmaz O(eds).Tübitak-ULAKBİM, Ankara 2011:pp. 41-44.
3. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2011. 9. Ulusal Sempozyum. Editörler Toplantısı notları
4. Özmen V, Soran A, Güler N. Sağlık Bilimlerinde Seçilmiş Süreli Türk ve Yabancı Yayınlardaki Makale Türleri Dağılım Farklılıkları. In: Yılmaz O,ed. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık- 2011. 9. Ulusal Sempozyum. Editörler Toplantısı, Ankara,Tübitak-ULAKBİM, 2011:ss. 57-59.
5. Asan A. Web of Science Kapsamındaki Türk Dergilerinin 2010 yılı Etki Faktörü (Impact Factor) ve Diğer Verilerin Analizi. In: Yılmaz O,ed. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık- 2011. 9. Ulusal Sempozyum. Editörler Toplantısı. Ankara, Tübitak-ULAKBİM, 2011:ss. 83-91.
6. Binici K. Tıp ve Sağlık Bilimleri Alanında Türkiye'de Yayımlanan Akademik Süreli Yayınlarda Niteliği Etkileyen Nedenler ve Kaliteyi Yükseltme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2010.
7. Alemdar, K. In: Yılmaz O, ed. Akademik Süreli Yayıncılık Üzerine. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2007: Ankara, Tübitak-ULAKBİM, 2007 ss.13-16